

ROMEO ÉS ISADORA

1971

„Gyakran megállapítom: heves idelem fogott el, mikor rábeszéltek, hogy írjam meg ezt a könyvet emlékirataimról. Eseménygazdag életem valóban érdekesebb volt, mint bármely regény, izgalmasabb, mint sok filmdráma, de megszállnak a kétségek: képes leszek-e ezeket valóságként visszaadni, elhíthetően elmondani?”

Igy kezdődnek Isadora Duncan, a nagy táncosnő, a táncművészet forradalmasítójának emlékiratai. Forradalmár volt. Megújítója a táncművészetnek. Nemcsak abban, hogy levetette a túllítűt és spiccipőket, és cipő nélkül, kevés ruhában, mint valami megelevenedett klasszikus görög szobor jelent meg a színpadon, egy olyan korban, mikor még a fürdőben is bokától nyakig felöltözötten jelentek meg a nők. De forradalmár volt abban — és ez a fő érdeme —, hogy elsőként szakított a több mint száz éve megmerevedett barokk táncstílussal: talpára-sarkára állt, és bájoló technika, édelgő kecs helyett, érezve és értve a zenei mondanivalót, tartalmat adott táncának, történetét táncolt.

...

Hónapokig futott filmszínházainkban egy nagyon művészi film, az Isadora, mely drámaian vetíti elénk Vanessa Redgrave felejthetetlen alakításában, Isadora Duncan izgalmas, fordulatokban gazdag életét. Ahogy emlékiratát olvasom — 1928-ban jelent meg német fordításban és kiadásban — kiderült, hogy ez az élet gazdagabb volt a filmen bemutatottnál. Minket, magyarokat, pedig egy hazai részlet ragad meg, mely a filmen nem szerepel.

1902 tavaszán Isadora Duncan Pesten vendégszerepelt, és ebben az „orgona illatú városban” megismerkedett... De tartunk rendet. Hogy került Pestre? Így ír erről:

„Bécsi tartózkodásom alatt egy este, meghívott közönség előtt léptem fel az ottani Művészek Házában. Kizárólag művészek voltak meghívva. A meghívottak között volt Gross

„Munkalapja”
1971 dec. 4.

Sándor, budapesti impresszárió, aki rögtön szerződötési ajánlatot tett: „— Ha karriert akar csinálni — mondotta —, jöjjön velem Budapestre.”

A szerződötési ajánlat 30 estére szólt, az Uránia Színházban. Ez volt az első eset, hogy én elköteleztem magam nyilvánosan, színházban, fizető közönség előtt táncolni. Aggályoskodtam: „Az én táncom az elit nézőké, az értő művészeké: szobrászoké, festőké, zenészeké, de nem a széles közönségé.” Gross Sándor azonban meggyőzött: „A művészek a legszigorúbb kritikusok, ha ezeknek tetszett a táncia, úgy a nagyközönség előtt százszoros lesz a sikere.” Hagytam magam rábeszélmi, aláírtam a szerződést, és már az első este a budapesti Urániában a leírhatatlan siker jegyében zajlott. Harminc este táncoltam itt zsúfolt, elővételben eladott házak előtt.

Beköszöntött a tavasz Budapestre. Részegítő virágillat töltötte be a várost, a kertekben, a dombokon virágzott az orgona, és illata összekeveredett a Duna-völgy akácillatával. Esténként valósággal ledöntött a magyar közönség szeretete, az emberek ujjongtak, kalapjaikat és sapkáikat a magasba dobálták és fáradhatatlanul kiáltottak: „Eljen!” (Így írja, E-vel.) És amikor egyik este, eltelve a mesés sikeráradat boldog benyomásától, Johann Strauss „Kék Duna”-jára improvizáltam — a hatás leírhatatlan volt. Mintha elektromos ütés érte volna a publikumot: mindenki egy emberként felpattant ültéből, és kezdetét vette egy olyan deliriumos tetszésnyilvánítás, hogy a valcert számtalanszor ismételnem kellett, míg az emberek végre csak félig is észhez tértek.”

Es ekkor látja meg élete első szerelmét. Még csak látja, nem ismeri...

„Az egyik este az éljenkiáltó nézők között jelen volt egy ifjú magyar, akinek megjelenése, engem, a szüzies nimfát gátlástalan bacchánsnővé változtatott. Minden összeesküdött, hogy létrehozza ezt a változást: a tavasz, a szélid holdfényes éjszákak, a nehéz orgonaillat, a részegítő akácillat, a magyar közönség vad ielkesedése, a cigánymuzsika magávalragadó dallama, az erősen fűszerezett ételek, a nehéz borok — ez mind együttesen váltotta ki, hogy testemről tudomást vettem!

Egy délután, amikor barátokkal egy pohár tokaji mellett ültünk, tekintetem egy nagy, fekete, szenved-

délytől tüzelő szempárral találkoztott. Arányos, magas termet, arca fekete fűrtökkel keretezve, melyekben bíbor színek csillogtak. Tökéletes férfiszépség. Michelangelo modellnak választhatna volna Dávidhoz.

— Az arca, akárcsak egy virág — maga az én virágom! — ismételte újra és újra, és a búcsúzásnál egy páholyjegyet csúsztatott a kezembe. Este ott ültünk anyámmal a Nemzeti Színház egyik páholyában. Rómeót játszotta. Ő már akkor sikeres színművész volt, és a későbbiekben egyik legnagyobb lett hazájában. Az ő szenvedélyes, az ifjúság erejétől duzzadó játéka, mint Rómeó, lenyűgözött; gépiesen mentem az öltözőjébe, a színházi emberek bizalmasan mosolyogtak rám — semmi különöseket nem találtak ebben. Ő természetesen hazakísért bennünket, és amint vacsora után Anyám aludni tért, visszaurrantam lakosztályunk szalonjába, ahol az én Rómeóm már várt. Elmondta: jelenlétem az előadáson annyira fellelkesítette, hogy ezen az estén egészen más felfogás-

ban játszotta szerepét. — Eddig egyszerűen felkúsztam az erkélyre, és üres hangon deklamáltam a verset:

De csend, mi fény kél ott az [ablakon?

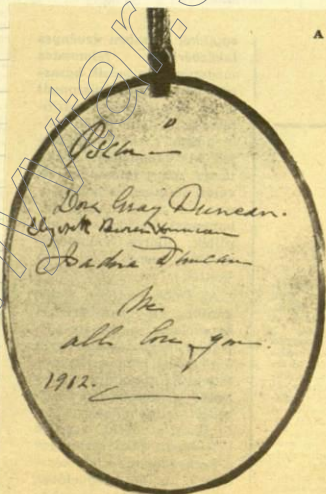
Az ott kelet, s a napja Júlia!
(Telekes Béla fordítása)

— Isadora, csak most értettem meg, Rómeó szerelmét. Oh, te virágzó, imádott lány, te lelkesítesz fel, a te szerelmed által válik belőlem valóban nagy művész!

Újra eljátszotta Rómeót, én itt-ott egy-egy más mozdulatot javasoltam, és a Lőrinc barát előtti hűségfogadalomnál mindketten letérdeltünk, és egymást megrágadva halálíg tartó hűséget esküdtünk egymásnak. Oh, ifjúság — tavasz — Budapest — Rómeó! Ha visszagondolok rátok, úgy rémlik, mintha mindez csak tegnap éjjel történt volna!"

Majd így folytatja a budapesti kaland leírását a lányból asszonnyá lett Isadora Duncan:

A dedikált medallion

Ekönyvtár.SK

„Rómeó elénekelt nekem, csodálatosan szép zengésű hangján hazája, népe dalait, és megtanított cigányzene-kísérettel a dalok, a szavak értelmére. Az utolsó este impresszárióm gálaestet rendezett nekem az Allami Operaházban. Műsorom komoly zenére épült, javarészt Gluckra, és amikor az ünnepelés nem akart szünni, megvalósítottam egy korábbi elképzelésemet: cigányzenekart hoztam be a színpadra, és az ő dalaikra táncoltam. Egyik legkedvesebb daluk így szólt:

„Csak egy szép lány van a világon...” (így tanulta be).

Olyan belső indulattal táncoltam, hogy a nézősereg könnyezett. Táncomat a Rákóczi-indulóval zártam, vörös táncköpenyemet magam köré tekerve, mint a forradalmi himnusz, a magyar győzelmi dal megtestestítője.”

Mennyire hasonlít ez a kép a filmen, a leningrádi jelenetben bemutatott forradalmi tánchoz. Az emlékirat ott ilyenről nem tesz említést. De olvassuk tovább a memoárt:

„Ezzel a gálaesttel fejeződött be budapesti fellépéssorozatom. Örömmöm tisztá egét csak anyám és nővérem tiltakozása árnyékolta be.”

Impresszárióm, Gross Sándor egész Magyarországra terjedő turnét szervezett nekem. Minden nagyobb városban felléptem. Aradon az 1848-as mártírok végzete a legmélyebb benyomást tette rám, olyannyira, hogy elhatároztam: emlékükre egy különleges tiszteletadást rendezek. A városban kívül egy nagy mezőn, ahol a tizenhárom vértanú drámája lezajlott, Liszt Gyászdulójának meg-rázó hangjaira egyik legszebb táncomat költöttem, melyet a megjelent hatalmas tömeg mély csendben, megrendültem, könnyezve nézett végig.

Az egész turné alatt valamennyi városban a közönség legnagyobb ovációja kísért. Mindenütt fehér vi-

rágokkal díszített, fehér lovakkal vont galahintóval vártak; én magam hófehér ruhában vonultam be, a városban végig a lakosság lelkes üdvözlésével, mint egy ifjú istennő. De minden elragadtatás ellenére, melyet művészetem nekem szerzett és a publikum hódolata dacára, állandóan az én Rómeóm után vágyódtam. Kínlódom vártam a Budapestre való visszatérés napját. És amikor ez végre bekövetkezett, bár Rómeóm forró, heves örömmel fogadott, mégis azonnal valami idegenséget éreztem nála. Később megtudtam, hogy új szerepre, Marcus Antóniusra készül, és ismervé az ő túlfeszített művészi temperamentumát, gondoltam, ez a szerepváltozás befolyásolja. Eljövendő házasságunkról mint befejezett tényről beszélt.

— És mit fogok csinálni, ha majd Pesten élek? — kérdeztem.

— Nos — válaszolta ő —, minden este meglész a páholyom, látni fogod a játékomat, szereptanulásnál végiszavazol, és ezzel felkészülesemnél segítségre leszel.

Ezután felmondta Antónius szerepét, de ekkor minden gondolatát a római népre koncentráta — Júlia már nem állt érdeklődése középpontjában.

Egy napon, mikor hosszabb sétát tettünk Budapest elbájoló környékén, leültünk egy szénaboglyára, vá-

5

Isadora és Rómeó

6

Isadora

7

ratlanul megkérdezte: nem volna okosabb, ha folytatnám karrieremet és ő is az övét. Ezek nem a szó szerint elhangzott szavak, de a gondolat ez volt. Még most is magam előtt látom a mezőt, a szénaboglyát, és érzem azt a belső hideget, mely keblemben végigfutott. Még azon a délután aláírtam Grossnál egy szerződést Bécsbe, Berlinbe, egész Németország területére.

Még láttam Rómeó első fellépését, mint Marcus Antónius. Az utolsó benyomásom: neki a színház és a művészete iránti vad rajongása mindenél előbbrevaló. Míg páholyomban ültem, alig tudtam könnyeimet visszatartani. Gégemben olyan érzés támadt, mintha üvegcserepet nyeltem volna. Másnap aztán elutaztam Bécsbe. Búcsúztatásomra Rómeó is megjelent, gondolatokba mélyedve... Rómeó elűnt és elutazásom Pestről Bécsbe életem legkeserűbb emléke. Bécsbe megérkezve betegnek éreztem magam, ezért Gross egy szanatóriumban helyeztet el. Rómeó-Antónius Bécsben is meglátogatott, nagyon kedves és gyengéd volt. Amikor egy reggel felébredtem és egy ápolónővért, egy katolikus apácát pillantottam meg, fekete viseletében, aki közötttem és szerelmem

között állt: a halálharangot véltem hallani szerelmünk sírhaltja felett."

Igy végződött Bécsben a budapesti kaland. Rómeó eltűnik a valóságból, de emléke lelkében és művészetében tovább él. Erről így emlékezik:

"Felgyógyulásom után, készülve a nagy német fellépéssorozatra, felnyitottam kofferaimat, hogy táncruháimat rendbetegyem. Könnyek futottak végig arcomon, amikor megcsókoltam piros jelmezemet, melyben Magyarországon oly gyakran adtam elő forradalmi táncomat. Es akkor esküvel fogadtam meg magamnak: soha többé nem áldozom fel művészetemet semmilyen szerelemért. De első szerelmem fájdalomát, szépségét, szomorúságát, boldog boldogtalanságomat mind beleötöztem művészetembe. Új táncot komponáltam: Iphigenia végétét, búcsúját az élettől, táncát a halál oltárán..."

Eddig az emlékirat magyar vonatkozású része. Sok érdekes képet is tartalmaz a könyv. Képeslapokat, melyeket Veronából küldött emlékeztetőül Rómeónak, fényképeket, melyek Rómeót egyedül, vagy Isadorával kettesben ábrázolják, és egy medaillon hátsó oldala, melyet 1902-ben Oszkárjának dedikál Isadora. Igen, Oszkárjának, Beregi Oszkár-nak, a kiváló magyar színművészeknek, aki végül ugyanolyan világcsavargó lett, mint Isadora..., és akinek nevét meamoárjában egyszer sem írja le, de a fényképen felismerhető. És a sors még egy bizarr játéka: Isadora Kaliforniában született — Rómeója ott hunyt el, porai ott pihennek egy Los Angeles-i temetőben, idegenben.

Erdődy Kálmán

8

Isadora
egyik
veronai képeislapja
Rómeónak

VERONA
Casa di Romeo

Ed. O. Gessinghosi - Verona.

Isadora - Verona.

19
SZEGED